

Monet aikuiset tarvitsevat tukea perustaitojensa kehittämiseen

Aikuisten ongelmat perustaidoissa ovat viime aikoina herättäneet keskustelua. Suomessa arvioidaan olevan satoja tuhansia työkäisiä, joiden perustaidot eivät ole riittäviä nykyajan arjessa toimimiseksi. Muutaman vuoden takainen PIAAC-tutkimus havahdutti myös maamme päättäjät, ja tällä hetkellä käynnissä on valtakunnallisia kehittämisohjelmia, joissa erilaiset aikuiskoulutuksen toimijat ja organisaatiot pyrkivät kehittämään perustaitoja parantavia koulutusmalleja ja juurruttamaan niitä osaksi pysyviä käytäntöjä. Yksi keskeinen haaste on niiden henkilöiden tavoittaminen, joilla on heikot perustaidot, sekä tiedon ja koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen heidän valmiuksiensa parantamiseen.

Julkaistu: 16. lokakuuta 2019 | Kirjoittanut: Maarit Mäkinen ja Mika Sihvonen

Heikkoja erinomaisten joukossa

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n teettämän aikuisten perustaitoja mittaavan PIAAC-tutkimuksen (2012) mukaan suomalaisten perustaidot ovat hyvät, mutta osalla väestöstä on selviä puutteita taidoissaan. Kyseisessä PIAAC-tutkimuksessa perustaidoiksi määritellään lukutaito, numerotaito ja ongelmanratkaisutaito teknologisesti kehittyneissä ympäristöissä.

Tutkimus osoitti, että maassamme on runsaasti erinomaisia lukijoita, mutta 16–65-vuotiaiden ryhmässä on lähes 400 000 erittäin heikosti lukevaa. Numerotaidoissa ja tietoteknisissä taidoissa heikkojen osajien määrät ovat suurempia. Tutkimuksen maakohtaisen arvion tarjoama tieto on herättänyt myös median kiinnostusta (esim. Blomberg 2015; Gråsten 2016). Suomessa juuri osaamistasojen hajonta erinomaisten ja heikkojen kesken on muihin OECD-maihin verrattuna poikkeuksellisen suurta, ja tämä on aiheuttanut paineita perustaitoja

parantavien mallien kehittämiseen. Jos perustaidot ovat heikot, eteneminen työelämässä ja opiskelussa vaikeutuu ja vahvan osaamisen Suomessa koulutukselliset tukimuodot eivät useinkaan kohtaa lisätukea tarvitsevia.

Delegointia ja haasteissa luovimista

Yleisesti ikä ja koulutus näyttävät olevan yhteydessä heikkoihin perustaitoihin. Toisaalta myös vasta vähän aikaa maassa asuneiden ja alle 25-vuotiaiden ryhmiiin kuuluu keskimääräistä enemmän henkilöitä, joilla on heikot perustaidot. Yksi haasteista on se, että kaikki eivät koe, että heillä olisi heikot perustaidot. Esimerkiksi tietoteknisiä ongelmia saatetaan delegoida ja arjen tilanteissa on opittu luovimaan monin eri tavoin, jolloin asioita ei opita tai unohdettua palauteta mieleen käytännön kautta.

Kansalaisten perustaitojen vahvistamiseksi Suomessa käynnistettiin vuonna 2014 opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoima TAITO-ohjelma sekä vuonna 2018 Digiakakauden taidot -ohjelma. Lukuisia ohjelmiin kuuluvia, aikuisten perustaitovalmiuksia kehittäviä hankkeita onkin parhaillaan käynnissä eri puolilla Suomea.

TAITO-ohjelmaan kuuluvat hankkeet pyrkivät parantamaan esimerkiksi seuraaviin kohderyhmiin kuuluvien valmiuksia: maahanmuuttajat ja henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia tai joiden digitaidot ovat heikot. Useimmissa ohjelman hankkeissa rakennetaan uusia koulutusmalleja tai toimintatapoja, jotka edistävät perustaitojen oppimista ja helpottavat niiden opettamista. Hankkeissa hyödynnetään muun muassa vertaisoppimisen keinoja sekä parannetaan koulutusorganisaatioiden valmiuksia lisäämällä henkilökunnan tietoisuutta aikuisten perustaitohaasteista ja niihin liittyvien ongelmien ratkaisemisesta. Ohjelmaan kuuluu parikymmentä toiminnallista hanketta eri puolilla Suomea. Hankkeissa esimerkiksi kehitetään ohjausta puutteellisiin perustaitoihin aikuisille tutkinnon suorittajille, päivitetään koulutusten ulkopuolelle jääneiden taitoja, parannetaan työntekijöiden digitaalisia valmiuksia tutor-mallilla, kehitetään uudenlaisia opiskelijoiden vahvuuksiin perustuvia oppimisen ympäristöjä sekä parannetaan työpaikoilla ymmärrystä oppimisvaikeuksista ja niitä helpottavista apuvälineistä työn sujuvoittamiseksi. TAIKOJA II-koordinaatiohanke tukee toiminnallisten hankkeiden verkostoitumista ja yhteistyötä sekä edistää perustaidoista käytävää yhteiskunnallista keskustelua.

Ongelmanratkaisutaito keskeisenä

TAITO-ohjelman taustalla vaikuttavassa PIAAC-tutkimuksessa korostuu kansalaisten ongelmanratkaisutaidon tärkeys. Ongelmanratkaisukyky esitetään tutkimuksessa tietoteknisiä valmiuksia laajempänä taitona, vaikka ongelmanratkaisutilanteissa käytetään usein apuna tietotekniikkaa. Tietotekniikkaa ei tällöin sovelleta ainoastaan tiedon vastaanottamiseen, vaan myös tilanteisiin, joissa on kyse tiedon soveltamisesta ja digitaalisessa ympäristössä

toimimisesta (PIAAC 2012; Mäkinen 2018). Myös lukutaitoa tulisi tarkastella perinteistä tekstin lukemista laajemmasta näkökulmasta. Kuvien, karttojen, kaavioiden ja mittareiden lukeminen edellyttävät tottumusta ja kontekstin ymmärtämistä.

Tuleva, vuosina 2021–2022 toteutettava PIAAC-tutkimus toteutetaan yli 30 maassa. Tässä tutkimuksessa luku- ja numerotaitojen lisäksi kolmanneksi perustaidoksi on nostettu adaptiivinen ongelmanratkaisutaito. Se tarkoittaa kykyä ratkaista ongelmia erilaisissa ja vaihtuvissa tilanteissa. Seuraavaan PIAAC-tutkimuksen testiin suunnitellaan esimerkiksi tehtäviä, joissa etsitään ongelmaan toimivaa ratkaisua, minkä jälkeen tilanteen muuttuminen vaatii reagoitua ja uudenlaista ratkaisua. Kyseiseen tutkimusosioon on lisätty myös muita elementtejä, kuten sosiaalisiin suhteisiin ja tunne-elämään liittyviä taitoja. Uudessa tutkimussuunnitelmassa huomioidaan erikseen myös työelämän taitotarpeiden muuttuminen. Samalla kun rutiininomaisten taitojen kysyntä vähenee, tarpeet informaation prosessoinnin taidoille, ihmistenväliselle kommunikoinnille, itseohjautuvuudelle ja oppimistaidoille lisääntyvät. (PIAAC 2019.)

Perustaitotesti.fi

TAITO-ohjelman kehittämishankkeita koordinoiva TAIKOJA II -koordinaatiohanke pyrkii hankeverkostoa tukevien toimien lisäksi korostamaan perustaitojen tärkeyttä myös laajemmin yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Koordinaatiohanke päätti vuonna 2017 herättää aiheesta keskustelua toteuttamalla helposti lähestyttävän ja yksinkertaisen testin, jonka tarkoituksena on osoittaa käytännössä, mistä perustaidoissa on kysymys. Suunnittelu perustui oletukseen, että ihmiset pitävät sosiaalisessa mediassa vastaan tuleviin testeihin osallistumisesta ja niistä saatavien tulosten jakamisesta. [Perustaitotesti.fi](http://perustaitotesti.fi) (<http://perustaitotesti.fi>)-verkko-osoitteesta avautuva testi haluttiin pitää laite- ja käyttöjärjestelmästä riippumattomana sekä etenemismuodoltaan nopeana ja yksinkertaisena. Vaikka yksi perustaitojen osa-alueista on lukeminen, haluttiin tekstimäärä pitää pienenä ja suosia myös kuvailmaisuuun perustuvia kysymyksiä, sillä niiden arveltiin yksinkertaistavan testissä etenemistä erityisesti mobiililaitteilla.

3. Mitä voit kertoa mittarilukemasta?

A

Tankissa on jäljellä puolet

✘

D

Tankista on käytetty $\frac{2}{3}$

✔

Oikea vastaus on D.

Tankista on käytetty $\frac{2}{3}$. Tavallisesti tankki on täysi, kun mittarin viisari on oikeassa reunassa.

Kuva 1. Perustaitotesti.fi-verkkotesti

Perustaitotestiä ei suunniteltu mittaamaan perustaitotasoa yhtä laajasti kuin esimerkiksi PIAAC-tutkimuksessa, sillä tämä olisi edellyttänyt perusteellista käyttäjän taustatietojen keräämistä. Tarkkojen taustatietojen kerääminen olisi todennäköisesti vähentänyt testiin osallistuvien määrää, joka on kohonnut jo yli 13 000 henkilöön. Testin tuloksia voidaan tarkastella suuntaa antavina, ja käyttäjä voi verrata tulostaan aikaisempiin testaajiin. Testi on saatavilla sekä suomen- että ruotsinkielisenä. Kysymyksiä on 12, ja jokaisessa kahdessatoista kysymyslohkossa on kaksi samaan teemaan liittyvää kysymysvaihtoehtoa, jotka vuorottelevat satunnaisesti.

Monet aikuiskouluttajat ovat tuoneet esiin, että heillä on käytössään vain niukasti välineitä esimerkiksi taitojen mittaamiseen tai asian käsittelemiseen omassa työssään. Vaikka Perustaito.fi-testiä ei ole suunniteltu todellista taitotasoa mittaavaksi välineeksi, siinä on ominaisuus, jonka avulla esimerkiksi kouluttajat voivat tarkastella vastauksia yhdessä opiskelijan kanssa ja pohtia mahdollisia opiskelijan kehittämistarpeita. Muutamat kouluttajat ovatkin soveltaneet testiä opetustilanteissa taidoista keskustelun avaamiseen.

Hankkeen tutkijat eivät voi nähdä käyttäjien taustatietoja, mutta yksittäisten vastausten tilastollinen analyysi osoittaa, että tietoteknistä taitoa käsitteleviin kysymyksiin oli vastattu oikein jonkin verran enemmän kuin luku- ja numerotaitoa käsitteleviin kysymyksiin.

TAITO-hankkeilla uudenlaisia ohjausmalleja

TAITO-ohjelmaan kuuluvien hankkeiden tähänastinen toiminta on osoittanut, että monet suomalaisista aikuisista tarvitsevat apua ja tukea perustaitojensa kehittämiseen. Heikot valmiudet voivat tulla esteeksi nuorilla aikuisilla opiskelussa, maahanmuuttajilla tutkinnon suorittamisessa tai vanhemmilla työntekijöillä digitalisoituvaan työelämään sopeutumisessa. Hanketoimijoiden kokemusten mukaan vaikeudet ovat moninaisia digitaalisten päivittämättömyydestä erilaisiin oppimisen hankaluuksiin ja elämänhallintaan liittyviin pulmiin (Mäkinen 2018; 2019). Monet ovat tottuneet luovimaan ongelmatilanteissa, jolloin heikkouksien tunnistaminen vaikeutuu. Koska koulutukset ja taidot useimmiten kasautuvat jo ennestään osaaville, eniten tukea tarvitsevat henkilöt, jäävät helposti koulutusten katveeseen. Muutamia hankkeita ovat tarttuneet tähän eriarvoisuutta aiheuttavaan tilanteeseen ja järjestäneet koulutuksia erityisesti taitojen kehittämistä tarvitseville suorittavan työn tekijöille.

TAITO-hankkeet ovat vastanneet heikkojen perustaitojen haasteeseen esimerkiksi kehittämällä uudenlaisia ohjausmalleja erityisryhmille tai yksilöllisiä tukitoimia sellaista tarvitseville. Esimerkiksi Oppimisen olohuone on Taitotuunaajat-nimisessä hankkeessa kehitetty pedagogista tukea tarjoava paikka ja ohjausmalli, jolla vahvistetaan oppimisvalmiuksia. Olohuone on toteutettu kaikille avoimena fyysisenä tilana, mutta se soveltuu myös ajattelumalliksi luokkaopetukseen tai vaikkapa kirjastoon. Jotta kehitystyöllä saavutettaisiin pitempiaikaisia muutoksia, hankkeiden onnistuneet mallit ja ratkaisuehdotukset olisi hyödyllistä saada myös osaksi pysyviä koulutuskäytäntöjä. Hanketoiminnassa luodaan ja testataan uusia aikuiskoulutusta kehittäviä malleja, joista osa jatkaa osana rakenteita ja osa karsiutuu. TAITO-ohjelman hankkeet eivät ehkä ratkaise suomalaisten aikuisten perustaitohaasteita, mutta ne ovat vahvasti kehittämässä tasa-arvoisempaa aikuiskoulutusta ja kansainvälisestikin kilpailukykyisiä malleja perustaitojen parantamiseksi.

Maarit Mäkinen ja Mika Sihvonon työskentelevät Tampereen yliopistossa. Kirjoittajat ovat TAIKOJA II -hankkeen tutkijoita TAITO-ohjelmassa (ESR). www.taikoja.fi (<http://www.taikoja.fi>)

Lähteet

Mäkinen, M. (2018). Kuka saa määritellä aikuisten perustaidot? *Aikuiskasvatus* 38(4), 304–319.

Mäkinen, M. (2019). Sadoilla tuhansilla aikuisilla puutteita perustaidoissa – myös arjenhallinta on perustaito: <https://www.aamulehti.fi/a/f26e40e9-cb73-4df7-bcfc-0a8069232e77> (<https://www.aamulehti.fi/a/f26e40e9-cb73-4df7-bcfc-0a8069232e77>) (29.4.2019)

PIAAC (2019). The PIAAC 2nd Cycle of the Survey of Adult Skills:

<http://www.oecd.org/skills/piaac/about/piaac2ndcycle/>
(<http://www.oecd.org/skills/piaac/about/piaac2ndcycle/>)

PIAAC (2012). Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19.

Blomberg, M. (2015) Yli puolella miljoonalla suomalaisella vaikeuksia lukemisessa ja tietotekniikassa: <https://yle.fi/uutiset/3-8359005> (<https://yle.fi/uutiset/3-8359005>) (6.10.2015)

Gråsten, H. (2016). 600 000 suomalaisella puutteita perustaidoissa – testaa, oletko yksi heistä! :<https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2016070721856257>
(<https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2016070721856257>)(9.7.2016)

Perustaitotesti: www.perustaitotesti.fi (<http://www.perustaitotesti.fi>)

Artikkeliin viittaaminen

Mäkinen, M. & Sihvonen, M. (2019). Monet aikuiset tarvitsevat tukea perustaitojensa kehittämiseen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2019/monet-aikuiset-tarvitsevat-tukea-perustaitojensa-kehittamiseen>
(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2019/monet-aikuiset-tarvitsevat-tukea-perustaitojensa-kehittamiseen>)